

Stop de Verblekering!

Volgens de kolommen in kranten en vele natuurbeschermings-tijdschriften heeft de natuurbescherming vooral een bezuinigingsprobleem. Maar er is veel meer aan de hand. Rechts Nederland werkt aan een afrekening met de natuurbescherming zoals die sinds jaar en dag functioneert. “Het werd tijd!” liet staatssecretaris Bleker zich openhartig ontvallen. Hoogste tijd dus voor de natuurbescherming om een front te vormen.

Het succes

Kort na de oprichting van Natuurmonumenten in 1905 werd de Amsterdamse bankier Mr. P. van Tienhoven bij de organisatie betrokken. Hij introduceerde het zo succesvolle ‘verdienmodel’ van de vereniging: Verwerf alleen terreinen als je zowel de aankoop als de exploitatie financieel kunt overzien, zonder afhankelijk te zijn van de overheid. Tot aan zijn dood in 1953 hield hij met dit particulier initiatief Natuurmonumenten bij de les. Ook stond hij aan de wieg van bijna alle provinciale Landschappen, vanuit de gedachte dat landgoederen en natuurgebieden van meer regionale betekenis beter door een provinciale organisatie aangekocht kunnen worden dan door een landelijke. In de veertiger jaren ging ook de Rijksoverheid over tot de aankoop en het beheer van natuurgebieden en werd Staatsbosbeheer met deze taken belast. Zo werden veel van de mooiste en belangrijkste terreinen en een groot aantal landgoederen in de vorige eeuw verworven door een steeds efficiëntere combinatie van particulier initiatief en overheidszorg. Die was hard nodig om tegenwicht te bieden aan de eenzijdige nadruk op economische ontwikkeling, in het landelijk gebied vooral via ruilverkavelingen. Daarom nam de overheid steeds duidelijker haar verantwoordelijkheid, door middel van financiering van aankoop en beheer, wetgeving en ruimtelijke inrichting. Ook de agrarische sector werd via agrarisch natuurbeheer gestimuleerd om een wezenlijke bijdrage te leveren. Tenslotte kwam de laatste decennia ook een Europees natuur- en milieubeleid, met bijbehorende wetgeving, van de grond. Met dit essentiële sluitstuk bestaat er voor de natuurbescherming in Nederland eindelijk een compleet publiekrechtelijk kader. Op het maatschappelijk resultaat van honderd jaar eendrachtig investeren, van politiek links tot rechts, door particulieren en overheid, culminerend in de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), kan ons land trots zijn. Met de kracht van de natuurbescherming, mede gebaseerd op Europese regelgeving, moeten economische belangen terdege rekening houden en gezien de onverminderde druk op de natuur en het milieu is dat zeer terecht. Het natuurbehoud in ons land was en is succesvol, breed gedragen en is sinds lang goed ingebed in het overheidsbeleid. De natuurbescherming heeft dit succes echter te lang als een voldongen feit beschouwd.

De reactie

De tekenen van een tegenreactie kondigden zich al geruime tijd aan. Een rechts gesitueerde politieke minderheid stoort zich al jaren aan het zogenaamd ‘doorgeschoten’ natuurbeleid. In haar ogen is het een gruwel dat beschermde slakjes en torretjes gren-

zen kunnen stellen aan de expansie van bedrijven. En erger nog, de ongeveer 10% van het Nederlandse territorium met het stem-pel natuur, collectief bezit van alle Nederlanders, is niet onderworpen aan directe economische exploitatie. Dat is in het huidige tijdsgewricht van privatiseren en winst maken een doodzonde. Gemakshalve worden in deze visie alle ecosysteemdiensten (drinkwater, waterbeheer, bestuiving enz.) die deze hectares leveren en hun bijdrage aan de economie (toerisme, recreatie, huizenprijzen), aan de gezondheid van kinderen en volwassenen en aan de regionale identiteit vergeten.

Met het aantreden van het Kabinet Rutte kreeg genoemde minderheid haar gedroomde kans de natuurbescherming een kopje kleiner te maken en wel via vier lijnen:

1. Het plaatsen van het natuurbeleid in een dubbele wurggreep. Dit zat al klem bij het ministerie van Landbouw en is nu ook nog eens ondergebracht bij Economische Zaken.
2. Het voortdurend intimideren en bij het publiek in diskrediet brengen van de natuurbescherming door middel van een campagne die door de verantwoordelijke staatssecretaris en politiek aan hem gelieerde Kamerleden wordt georkestreerd. Deze hetze is niet alleen gericht op de doelstellingen en de werkwijze van de sector, maar ook op haar organisaties en hun medewerkers.
3. Het draconisch bezuinigen op het budget voor natuur hetgeen de terreinbeheerders, speciaal Staatsbosbeheer, dwingt een deel van het areaal aan niet-duurzame economische activiteiten uit te leveren.
4. Het zoveel mogelijk afzwakken van de beleidsinspanningen gericht op handhaving en verbetering van natuurkwaliteit en het zoveel mogelijk oprekken en saboteren van de Europese regelgeving op dat gebied.

De maatregelen van Bleker

Ooit was natuurbescherming puur particulier initiatief. Maar gezien het grote maatschappelijke belang in de moderne samenleving is het zoals veel andere sectoren in de loop der jaren óók een overheidstaak geworden. Geleidelijk heeft de Nederlandse overheid haar verantwoordelijkheid genomen en het initiatief daarmee onvermijdelijk ook grotendeels onttrokken aan het maatschappelijk middenveld. Zij heeft, in een traject van tientallen jaren, met vallen en opstaan een visie ontwikkeld en ambities neergezet. Die visie en die ambities zijn door het huidige bewind op de schroothoop gegoooid. Met als argument dat er bezuinigd moet worden. Maar het gaat niet om een gewone bezuiniging, zoals in andere sectoren.

Het gaat om een omwenteling waarbij de fundamenteën van de natuurbescherming in het geding zijn. Het Kabinet gooit aldus het moeizaam opgebouwde beleid van al zijn voorgangers te grabbel. Staatssecretaris Bleker is de gepassioneerde uitvoerder van dit onverantwoordelijke beleid. Zijn belangrijkste doel: Haal zoveel mogelijk grond en geld weg bij de natuurbeschermingsorganisaties, te beginnen bij Staatsbosbeheer, en geef dat aan de bewoners van het platteland. Zonder regisseur, zonder spelregels. Alles is goed en alles is mooi.

Cartoon: Jeroen Helmer

Zo'n privatisering zonder randvoorwaarden van collectieve middelen ten gerieve van boeren en buitenlui en dat verkopen als beter natuurbeheer is gewoon bedrog. Het agrarisch natuurbeheer bijvoorbeeld levert, goede uitzonderingen daargelaten, nog steeds geen waar voor zijn geld: het is het verbleken van voor natuur bedoelde financiële middelen in inkomenssteun voor de landbouw, uitgerekend de sector die ons land onherkenbaar heeft geruïneerd. Agrarisch natuurbeheer is als het Paard van Troje. In plaats van het meteen een kopje kleiner te maken is het feestelijk binnengehaald.

Het constructieve beleid van zijn voorgangers is door Bleker vervangen door een afbraakbeleid. Bestaande arrangementen en contracten, vaak met inspanning van velen tot stand gekomen, blaast hij zonder blikken of blozen af. De Hedwigepolder is daar van slechts één voorbeeld.

Waar zijn we terecht gekomen?

De door haar succes in slaap gewiege natuurbescherming is totaal overrompeld en ontredderd. Tot op heden blijkt zij niet in staat om gecoördineerd en overtuigend haar houding te bepalen ten opzichte van de vijandige maatregelen van de huidige politieke machthebbers. Sterker, zij beweegt soms met deze macht mee door een schuldbevuste houding aan te nemen, alsook door in de rampzalige situatie 'nieuwe kansen' te willen zien. Zelfkritiek

en zelfevaluatie zijn prijzenswaardig, maar slachtoffergedrag is dodelijk en in dit geval ook nog eens volstrekt ongerechtvaardigd. Immers, de natuurbeschermingsorganisaties – nog steeds voor een heel groot deel particulier – zijn verantwoordelijk voor een immens maatschappelijk kapitaal, hebben een goede staat van dienst, een enorme publieke en zakelijke achterban en een groot draagvlak in de samenleving. Alle reden dus om zelfbewust en met gezag een front te maken tegen het onwaardige handelen van de zittende machthebbers. Helaas blijkt dat tot nog toe niet te lukken. De natuurbescherming lijkt verlamd, van haar ankers losgeslagen en stuurloos.

Ondanks een onmiskenbaar groot draagvlak schort er iets aan de communicatie van de natuurbescherming met de samenleving. Er gaan meer mensen de natuur in dan naar de voetbalwedstrijden. Toch manifesteert zich bij een deel van het grote publiek een ressentiment jegens de professionele natuurbescherming. Dat is een opmerkelijk signaal. Was de aandacht teveel gericht op bestuurlijke en politieke circuits en is de gewone burger uit het oog verloren? Voelt die zich niet voldoende serieus genomen? Is er een verband met de opkomst van het populisme en de Boze Burger?

Onze persoonlijke ervaring in eigen kennissenkring: Veel, ook ontwikkelde, mensen weten en begrijpen helemaal niets van natuur en natuurbescherming, maar zitten wel vol vooroordelen. Die mensen worden dus gewoon niet bereikt! Alle reden voor onze organisaties om hun wijze van communiceren aan een grondige evaluatie te onderwerpen.

Op dit moment, nu een politieke minderheid de natuurbescherming in haar wezen bedreigt, is een gemeenschappelijke strategie noodzakelijker dan ooit. De structuur van de georganiseerde

natuurbescherming is versnipperd. Dat belet haar om een duidelijke positie in te nemen. Een gezamenlijke lobby, met een duidelijke boodschap naar politiek, bedrijfsleven en samenleving ontbreekt. De ooit zo nuttige Contactcommissie voor Natuur- en Landschapsbescherming is opgeheven en haar opvolger, de Stichting Natuur en Milieu, is al lang niet meer representatief voor het beleidsterrein Natuur. In de discussie over de toekomst van het natuurbeleid speelt zij dan ook geen enkele rol.

Vertel het verhaal van de natuur!

Natuur raakt de emotie van mensen. Het bedrijfsleven weet dat maar al te goed. Een product dat niet aan een emotie wordt gekoppeld verkoopt niet of minder goed. Daarom worden industriële landbouwproducten ons als natuur verkocht. En staatssecretaris Bleker speelt er handig op in met zijn 'boeren natuur'. "Ook een koe is natuur", roept de VVD ons toe op haar verkiezingsposters. Zo wordt de professionele natuurbescherming, uitgerekend de sector die echt iets zinnigs over natuur te melden heeft, door commerciële en politieke belangen die niets met natuur hebben, weggespeeld op haar eigen terrein. Zij slaagt er onvoldoende in de natuur te vertalen in een wervend concept dat het grote publiek aanspreekt. Haar boodschap is verwarrend, vaak problematiserend en veel te reactief. De publieke opinie krijgt een beeld van ruziënde deskundigen met vaktechnische meningsverschillen over een maakbare natuur. Dat overschaduwde de vele successen, die overigens ook onvoldoende voor het voetlicht worden gebracht.

Natuurorganisaties zouden, net als het (landbouw)bedrijfsleven dat doet, collectief een gericht PR-beleid moeten voeren en daarbij aanknopen bij de primaire emoties die natuur bij mensen oproept. Natuur is mooi en intrigeert. Vertel daarover, laat zien hoe planten en dieren topsport verrichten om te overleven in ons dichtbevolkte land waar elke vierkante meter intensief wordt benut. Laat de mensen spreken die helpen om die overleving mogelijk te maken, de werkers in het veld, professionals en vrijwilligers, gewone mensen met liefde voor hun werk. Speel in op de actualiteit en de directe omgeving van mensen. Veel werkers aan de basis, zoals boswachters en vrijwilligers, zijn daar goed in. Die vaardigheden ontbreken helaas bij veel van de managers. Dat maakt ze een gemakkelijke prooi voor demagogen in pers en politiek.

Pikant is dat de professionele natuurbeschermingsorganisaties, die meestal ontstaan zijn vanuit diezelfde betrokkenheid, vaak geen directe relatie meer hebben met hun achterban en hun vrijwilligers. Met hun kennis, ideeën, 'oog- en oorfunctie', maar vooral hun betrokkenheid wordt te weinig gedaan: "Geen tijd, geen prioriteit, we hebben het vizier op Europa, Den Haag." Vanuit Soortenbescherming Nederland is daarom een initiatief gestart om weer een verbinding te leggen tussen de 20.000 actieve vrijwilligers, de echte soortenbeschermers en de professionele organisaties. Het doel is dagelijks goed nieuws te brengen over geslaagde vormen van bescherming en hoe mensen daarbij betrokken zijn. Een voorbeeld van zo'n aanpak is de manier waarop de Stichting Ark haar kleine en grote successen consequent en begrijpelijk onder de aandacht brengt. Zo wordt natuur weer wat het behoort te zijn en in feite altijd is geweest, namelijk natuur van ons allemaal.

Strategie voor een sterke sector

Om de ontstane crisis het hoofd te bieden is een effectieve strategie nodig. Deze moet naar onze mening in ieder geval de volgende componenten bevatten.

1. HET PRINCIPIEEL AFWIJZEN EN BESTRIJDEN VAN HET KABINETSBELEID.
Laten we ons niet vergissen, de aanval die het kabinet Rutte heeft geopend is gericht op het hart van de natuurbescherming. Dat een overheid zich profileert als tegenstander van een algemeen aanvaard maatschappelijk belang is ongehoord, ook internationaal gezien. Deze bijzondere situatie legitimeert en vereist een confronterende opstelling, met gebruik van alle legale middelen, waaronder juridische.
2. HET BUNDELEN VAN KRACHTEN DOOR HET CREËREN VAN EEN PLATFORM.
Andere sterke sectoren hebben over het algemeen een brancheorganisatie voor de behartiging van hun gemeenschappelijke belangen, enerzijds naar de overheid toe en anderzijds naar pers en publieke opinie. Zo'n platform krijgt gezicht door een vaste woordvoerder die frequent in het nieuws is. De natuurbescherming heeft zo iemand hard nodig. Hij of zij moet bij voorkeur politiek onafhankelijk zijn, vertrouwd met de natuur en de natuurbescherming, met een duidelijk gezicht naar politiek en samenleving en, met gevoel voor wat leeft onder de mensen, weten te inspireren vanuit zijn of haar eigen betrokkenheid. Krachtenbundeling en het benoemen van een woordvoerder zijn zeer urgent!
3. HET REALISEREN VAN EEN GEMEENSCHAPPELIJKE COMMUNICATIE NAAR SAMENLEVING EN POLITIEK.

De boodschap moet steeds boeiend, helder, positief en inspirerend zijn, vanuit een vast concept. De natuur leeft en fascineert. Vaklui en vrijwilligers zijn daar gepassioneerd mee bezig. Ze hebben hart voor de natuur. Zij bereiken prachtige resultaten en beleven boeiende avonturen. Dat alles mag gezien worden en mensen mogen ervan meegenieten. Natuurthema's moeten voortdurend in het nieuws zijn, landelijk en lokaal, in de pers en op radio en TV, waarbij steeds ingespeeld kan worden op de actualiteit. Zo kunnen we laster logenstraffen!

4. HET VERSTERKEN VAN DE SECTOR, FINANCIËEL EN ORGANISATORISCH.
De organisatorische versnippering en de grote financiële afhankelijkheid van de overheid maken de natuurbescherming kwetsbaar. Er is de afgelopen jaren al een aantal rapporten verschenen over een andere financieringsstructuur. Wat tot nu toe ontbreekt, is een aanpak om hier serieus werk van te maken: de eigen institutionele belangen zijn hiervoor vaak belemmerend geweest. Het moment daarvoor is nu aangebroken.

De kapitalist en autocraat Pieter van Tienhoven, pionier van de natuurbescherming, was een groot strateeg en organisator. Hij was pragmatisch, maar stond pal voor zijn zaak, ook onder grote tegendruk. De tijden zijn sindsdien veranderd, de methoden gewijzigd, maar het doel is hetzelfde gebleven. Laten we in zijn geest handelen!

Drs. F.J.A. Saris
Oud-directeur SOVON
Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Frank.saris@sovon.nl

Dr. C.F. van Beusekom
Oud-directeur van Staatsbosbeheer
's Gravenweg 344, 3062 ZM Rotterdam
fvanbeusekom@yahoo.com